

Mystica

Interview met Elisa Demarré,
dramaturg en tekstschrijver

"De aard van God is als een oceaan, oneindig en diep, en hoe dieper we duiken, hoe meer we de schoonheid en grootsheid ervan zien", aldus Hildegard von Bingen, 12e-eeuwse mystica, mogelijks tijdens één van haar mystieke ervaringen waarbij ze al ijlend de wijsheid van de goddelijke stem citeerde. Wie waren die mystieke vrouwelijke figuren? Wat betekent het om een mystieke ervaring te doorstaan? En hoe vertaal je dit naar het hier en nu? Kasper Vandenberghe brengt in *Mystica* deze vragen samen in één voorstelling waarin hij circus en muziektheater combineert.

Twee jaar geleden klopte Vandenberghe aan bij dramaturge Elisa Demarré met de vraag of ze vanuit haar fascinatie voor Hildegard von Bingen als copiloot in het project wilde stappen. "Als herborist kijk ik op naar von Bingen, die zelf veel over natuurgeneeskunde geschreven heeft", aldus Demarré. Vandenberghe voelde de nood om een voorstelling te maken over vrouwelijkheid, waarbij hij als mannelijke maker snel op zijn eigen grenzen botste. En dus zocht hij een vrouwelijke

sparringpartner, niet om vrouwelijkheid als statement te poneren, maar als zacht alternatief voor de patriarchale structuren waarin we onszelf nog steeds bevinden: "Vanuit de Oosterse filosofie wordt het mannelijke meestal geassocieerd met doen, met in de wereld staan, met actie, extravert zijn", aldus Demarré. "Het vrouwelijke wordt meer gezien als het niet-doen, het ontvankelijke, het zachtere en het stilstaan. We hebben beiden nodig: momenten van groei en bloei, maar ook van stilstand en bewustwording in een samenleving die meer dan ooit raast."

Welke figuren kunnen deze introspectie, deze momenten van bezinning, het best belichamen? Beide makers grijpen terug naar een groep vrouwelijke mystieke figuren uit de 8e tot 16e eeuw, verspreid over verschillende eeuwen, continenten, culturen en religies, die gekend stonden om hun bijzondere positie binnen de samenleving, ook dichtbij huis. De 13e-eeuwse Brabantse Hadewijch, die naar alle waarschijnlijkheid een begijn was, is daar een voorbeeld van.

Demarré: “Ze werden vaak gezien als buitenbeentjes die zich organiseerden buiten de bestaande structuren van de middeleeuwse feodale maatschappij. Deze was sterk geordend en hiërarchisch, ook binnen de katholieke orde. Deze vrouwen leefden in groep volgens hun eigen leefregels. Ze waren niet echt van de kerk, niet van God, maar ook niet van de wereld. Daarom werd er vaak op hen neergekeken.”

Vandenberghe en Demarré doorspitten het overgeleverde materiaal van een diverse groep mystica die zich in verschillende maatschappelijke structuren bevonden, met teksten van onder meer Sun Bu'er, Mirabai en Rabia al-Basra. Misschien wel de meest gekende onder hen in de Westerse geschiedenis is Hildegard von Bingen, die zich in de 12e eeuw ontpopte als een ware *boss lady* die de touwtjes stevig in handen nam: “Hildegard heeft als mystica veel materiaal nagelaten: van composities en hymnes tot geschriften over anatomie, geneeskunde en zelfs een eigen taal, de *Lingua Ignota*. Ook haar visioenen hebben we op papier. Tegelijkertijd was ze een vrouw van de wereld: als abdis leidde ze een eigen kloostergemeenschap in Bingen, Duitsland [vandaar haar geschiedkundige naam], en had ze contact met de paus. Dat is ontzettend emancipatorisch in een periode van rigide feodale en patriarchale structuren. Tijdens haar leven heeft ze moeten opboksen tegen verschillende mannelijke autoritaire figuren. Niet zomaar een ziekelijk vrouwtje dat ijde dus, nee, ze wist van aanpakken.”

Het is die atypische manier van leven die als vertrekpunt dient voor de voorstelling: “We willen een andere manier aanbieden om naar het nu te kijken. Dat deden vrouwelijke mystica destijds ook al, zowel in het mystieke gedachtegoed als in hun dagelijkse leven. Ze waren allemaal anders, stonden anders in het leven, maakten verschillende keuzes. Sommigen waren vroom, anderen rebels of zelfs activistisch. Er bestaat niet zoiets als dé Mystica. Dat maakte het juist zo interessant.” Demarré baseerde zich voor de tekst op de geschreven bronnen die de mystici achterlieten: “Het gros van die teksten valt moeilijk te doorgronden en is onaantrekkelijk om te lezen, zeker wanneer ze voortkomen uit een diep Katholieke traditie. Je voelt onmiddellijk weerstand”, zo zegt Demarré. “Ik heb de beelden die in de teksten terugkwamen herschreven in moderne taal, op die manier dat het poëtische geheel over-eind blijft en de toeschouwer kan gidsen doorheen de voorstelling.

Maar wat houdt dat nu in, de mystieke ervaring? En is ze onlosmakelijk verbonden met God? Daarvoor grijpt deze voorstelling terug naar het werk van een recentere mystica, Evelyn Underhill (1875 – 1941). Zij raakte bevangen door het mysticisme en schreef na haar reizen in Italië – waar ze in katzwijn viel voor de katholieke kunst – *Mysticism, a study in the nature and development of man's spiritual consciousness*. In dat boek beschrijft ze het proces van mystificatie in 5 fases, die zich volgens Underhill gelijkaardig voordoen bij mystieke

figuren uit verschillende eeuwen, continenten en culturen. “De algemene definitie van mystiek is *éénwording met het goddelijke*”, aldus Demarré, “Maar Underhill beschrijft het als *de werkelijkheid zien zoals ze werkelijk is*. Als mens kijk je naar de dingen vanuit een aangeleerd kader, een geconditioneerd brein. Je sorteert de dingen die je wel en niet belangrijk vindt. Volgens Underhill zijn dat allemaal filters. Het is een oefening van diepe concentratie: laagje per laagje ontdoen we ons van onze eigen perceptie. Dat kan variëren van het plotse besef van de levenskracht van een bloem, de aard van de werkelijkheid, tot visioenen. Die hoeven niet sacraal te zijn – of zich te uiten in zware migraineaanvallen zoals bij Hildegard von Bingen – maar leren ons met een open, ongeremde blik kijken. Het is een bijna neurologisch proces.”

Dat diepe denken wordt in alle aspecten van de voorstelling vervlochten. De haarhangers of *hair suspension artists* zijn daar een erg beeldend voorbeeld van: terwijl ze in de lucht zweven, maken ze in één verticale beweging connectie met zowel de aarde als het transcendente, terwijl ze in dialoog gaan met andere elementen van de voorstelling: “Koorzangers, tekst, muziek, soundscape, licht... al die elementen werken samen om het mystieke naar onze wereldse realiteit van vandaag te brengen”, aldus Demarré. “Het is niet de bedoeling om een heilige ervaring *pur sang* te ondergaan, want dat is het ook niet, maar om een soort dieper besef van de werkelijkheid te creëren om ons meer

verbonden te voelen. Want daar gaat het eigenlijk om, ook in die mystieke ervaring: wat je voor je ziet, verandert niet *an sich*, maar jij verandert. Een korte draai, een kleine scheur, iets barst open, en dan zie je plots iets anders. We leven vaak met het idee dat een mystieke ervaring voor onze neus opdoemt, maar heel vaak is het gewoon het resultaat van hard werk, van jezelf trainen om op een andere manier naar het leven te kijken, of tolerant te zijn. Het is geen persoonlijkheidskenmerk, maar broodnodig labeur om onze banden te versterken en op die manier zorg te dragen voor de ander, zodat we samen een gemeenschap kunnen vormen.” Muziek is volgens Demarré hét middel om die boodschap over te brengen: “De mens is veel ontvankelijker om te reageren op een situatie door middel van muziek omdat het onmiddellijk effect heeft. Je weekt meteen emotie los.” Ze schreef daarom de tekst bewust metrisch: “Mensen stappen makkelijker in een tekst met hypnotiserende cadans dan in een tekst die hapert.”

Wie het mystieke wil ervaren, moet dus niet terug in de tijd, maar terug naar zichzelf, en dan de ogen opendoen. De middeleeuwse mystica geven in deze voorstelling een eerste aanzet tot verbinding en introspectie. Of er vandaag de dag nog mystieke boegbeelden rondlopen? “Er bestaan nog altijd mystieke figuren, maar het is niet zo makkelijk om het kaf van het koren te scheiden”, zo zegt Demarré. “Je hebt tegenwoordig veel *self proclaimed spiritual leaders* die een YouTube-kanaal starten. Zijn dat dan

mystieke figuren? Je moet door hun marketing heen kunnen kijken. Als ik de beschrijvingen van Underhill zou volgen, denk ik dat sommige dichters en artiesten, zoals Patti Smith bijvoorbeeld, ook mystieke figuren kunnen zijn. Het is bovendien niet iets dat enkel weggelegd is voor de *happy few*, maar binnen ieders bereik ligt. Mystici zijn geen exotische paradijsvogels, maar heel gewone mensen die diepere lagen van de realiteit hebben aangeboord.”

Bekijk de volledige speellijst

- *Soeteken Rosseau*